

بررسی نقش بازارچه های مرزی در توسعه اقتصادی استان خراسان جنوبی

مهدی تقفی^۱

تاریخ دریافت: ۹۵/۱۱/۰۵

تاریخ پذیرش: ۹۵/۱۲/۱۷

چکیده

زمینه و هدف: از جمله مهمترین ظرفیت های کشورها برای توسعه مبادلات منطقه ای، مناطق مرزی هستند. اقتصاد مناطق مرزی می تواند نقشی اساسی در پیشرفت توسعه اقتصادی نواحی مرزی، بهبود استانداردهای زندگی مردم و موارد مشابه داشته باشد. با توجه به اهمیت توسعه تجارت در مناطق مرزی، پژوهش حاضر سعی دارد نقش بازارچه های مرزی را در توسعه اقتصادی استان خراسان جنوبی بررسی نماید.

روش: پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر شیوه اجرا پیمایشی است. جامعه آماری پژوهش شامل بازرگانان دارای کارت بازرگانی و فعال در بازارچه های مرزی استان خراسان جنوبی به تعداد ۱۸ نفر و کارشناسان اداره بازرگانی و بازرسان اداره گمرک استان خراسان جنوبی به تعداد ۳۲ نفر می باشند که به علت کمی حجم جامعه، کل جامعه به عنوان نمونه انتخاب گردید. داده ها با استفاده از پرسشنامه روا و پایا (آلفای کرونباخ ۰/۹۶) جمع آوری و با کمک آزمون های t استیودنت و آنالیز واریانس یکطرفه تحلیل شده اند.

یافته ها و نتایج: نتایج تحقیق بیان می دارد که بازارچه های مرزی از طریق کاهش پدیده قاچاق، توسعه صادرات، تثبیت جمعیت بومی و افزایش اشتغال مرزنشینان می توانند در توسعه اقتصادی استان خراسان جنوبی نقش داشته باشند. بنابراین توجه به بهبود و توسعه این بازارچه های در راستای رفع مشکلات اقتصادی، فرهنگی و سیاسی منطقه، ضرورت پیدا می کند.

واژه های کلیدی

توسعه اقتصادی، تجارت خارجی، بازارچه مرزی، خراسان جنوبی، مرزنشین

^۱ مربی گروه حسابداری دانشگاه پیام نور، استان خراسان جنوبی؛ Saghafi.mahdi@pnu.ac.ir

مقدمه

امروزه تجارت به عنوان موتور رشد و توسعه اقتصادی معرفی می شود و به همین دلیل حضور جدی تر در تجارت جهانی به یکی از اولویت های اصلی کشورها تبدیل شده است. از جمله روش های حضور در بازار جهانی، گسترش مبادلات منطقه ای است و از جمله مهمترین ظرفیت های کشورها برای توسعه مبادلات منطقه ای، مناطق مرزی هستند. اقتصاد مناطق مرزی می تواند نقشی اساسی در پیشرفت توسعه اقتصادی نواحی مرزی، بهبود استانداردهای زندگی مردم، کاهش فقر، توزیع مناسب درآمد، ایجاد روابط دوستی و آشنایی بیشتر، تسریع همکاری های بیشتر بین نواحی مرزی داشته باشد (احدنژاد روشتی و معتمی، ۱۳۹۳: ۱).

در مرزهای اکثر کشورهای در حال توسعه سطح قابل توجهی از نیاز مردم مرزنشین از طریق مبادلات مرزی تامین می شود. این گونه مبادلات علی رغم رسمی و محلی بودن آن، دارای نقش پر اهمیتی در مبادلات میان کشورهای همسایه بوده و باعث بهبود زندگی ساکنان نقاط مرزی می شود. از این رو چنین مبادلات و جریان هایی در نوع خود به توسعه همکاری های متقابل اقتصادی، گسترش بازارهای مرزی محلی، ایجاد صلح و ثبات در مناطق مرزنشین و بالاخره بهبود امنیت در این مناطق و بهبود زیر ساخت ها و خدمات مورد نیاز منطقه منجر می شود (مراتب، ۱۳۸۴: ۲).

علی رغم این ظرفیت ها در مناطق مرزی، باید گفت که دوری از مرکز این مناطق که عموماً مساله ای جغرافیایی است و بیشتر از ساختار مناطق مرزی ناشی می شود، به لحاظ اتخاذ سیاست های توسعه ای و برنامه های غیر آمایشی، پیامدهای نامطلوبی را برای این مناطق به همراه داشته که مهمترین آن، محرومیت شدید و حاشیه ای بودن این مناطق از کشور است. دوری از مرکز جغرافیایی کشور که به معنای دوری از مراکز تصمیم گیری سیاسی است، باعث می شود که این مناطق به دلیل دوری از مرکز و هم به دلیل کاستی در قابلیت های جمعیتی و صنعتی کمتر در جریان آثار مثبت برنامه های توسعه داخلی قرار

گیرند، لذا این مناطق از محرومیت شدیدی رنج می برند و این مساله سبب محرومیت شدید و در حاشیه قرار گرفتن این مناطق و قرار نگرفتن آنها در مسیر امواج آمایشی توسعه کشور می گردد (عندلیب، ۱۳۸۰: ۲۰۲).

اگر فرایند توسعه اقتصادی مرزی را کوششی هوشمندانه جهت ارتقاء سطح کیفی زندگی مردم ساکن مرز بدانیم، باید اذعان داشت که نیاز کشوری همچون ایران به خاطر پراکندگی منابع آب و خاک و سکونتگاه های آن به فرآیند توسعه روستایی بسیار مشهود است. همچنین با توجه به تعداد افراد ساکن در مرزها و نوع تعامل آنها با مردمان آن سوی مرز، تاثیرات اقتصادی، فرهنگی و امنیتی ویژه ای را رقم خواهد زد. ساماندهی این تعاملات از طرفی به عدم ثبات جمعیتی مناطق مرزنشین و نبود تعادل های منطقه ای بین روستاهای مرزی و مرکز منجر می شود و از طرف دیگر، تاثیرات عمده ای در روند توسعه اقتصادی در مناطق مرزی برجای گذاشته است، به گونه ای که مکان های جمعیتی حاشیه مرز را در انزوای اجتماعی-اقتصادی و ملی قرار داده است (محمدی، ۱۳۸۲: ۱۶).

امروزه این نابرابری ها به همراه شبکه تجارت غیررسمی قاچاق کالا باعث شده است تا دولت ها در سالم سازی مناطق مرزنشین به شیوه های نوینی از همکاری های متقابل منطقه ای دست بزنند (محمودی و حسن زاده، ۱۳۸۲: ۱۴۵). این گونه همکاری ها در قالب بازارچه های مرزی شناخته ترین روش های توسعه اقتصادی این مناطق به شمار می رود، که در نوع خود تحول بنیادی در تولید، اشتغال، تثبیت جمعیت مرزنشین و افزایش سطح درآمد بوده و نهایتاً رسیدن به یک توسعه اقتصادی پایدار ناحیه ای را نوید می دهد.

با توجه به اهمیت توسعه تجارت در مناطق مرزی، پژوهش حاضر سعی دارد نقش بازارچه های مرزی را در توسعه اقتصادی استان خراسان جنوبی بررسی نماید. در این راستا، تاثیر وجود بازارچه های مرزی در توسعه صادرات استان، ساماندهی مبادلات مرزی، ایجاد اشتغال برای مرزنشینان، کاهش پدیده قاچاق کالا، شناسایی مزیت های نسبی استان و تثبیت جمعیت مناطق مرزی بررسی می شود.

پیشینه پژوهش

در این قسمت مطالعات انجام شده با موضوع مشابه این پژوهش بررسی می شود.

محمودی و حسن زاده (۱۳۸۳)، در پژوهشی به تجزیه و تحلیل اثرات مبادلات بازارچه های مرزی بر درآمدهای گمرکی دولت پرداخته اند و به این نتیجه رسیده اند که یک درصد افزایش در واردات بازارچه ها، به میزان ۸۹٪ درآمد گمرکی دولت را افزایش می دهند، درحالی که یک درصد افزایش واردات از طریق کانال های رسمی کشور (بدون بازارچه ها) به میزان ۶۲٪ درآمد گمرکی را افزایش می دهد؛

قادری (۱۳۸۲)، در پژوهشی با عنوان «شناسایی ظرفیت ها و نیازهای شمال عراق جهت صدور کالا و خدمات ایرانی» به این نتیجه رسیده که بازارچه های مرزی محلی برای مبادلات قانونی ساکنان، تقویت واحدهای تولیدی استان های مرزی، ایجاد اشتغال، کاهش پدیده قاچاق و همچنین رفع نیازهای روزمره شان تلقی می شود؛

فیروزی، احمدی و مقامی فرد (۱۳۹۱)، در پژوهشی به نقش بازارچه های مرزی در رشد و توسعه اقتصادی استان کردستان پرداخته اند و به این نتیجه رسیدند که این استان به عنوان یکی از استان های هم مرز با کشور عراق، با توجه به پتانسیل ها و مزیت های نسبی خود می تواند به عنوان یکی از گزینه های مناسب ایجاد مناطق آزاد تجاری، نقش قابل ملاحظه و موثری در حضور موفقیت آمیز در عرصه تجارت جهانی و کمک به توسعه کشور داشته باشد؛

قادری، عبدی، جلیلی، پروانه و باقری (۱۳۸۹)، در پژوهشی به تبیین نقش بازارچه های مرزی در امنیت و توسعه پایدار استان خراسان جنوبی پرداخته اند. یافته های آن ها بیانگر این است که بازارچه های مرزی تا حد زیادی توانسته اند در توسعه نواحی پیرامون خود تاثیر مثبت بگذارند که این امر بستر لازم را برای افزایش امنیت در ابعاد مختلف فراهم آورده است. لازم به ذکر است که بازارچه ها در بعضی از شاخص ها مانند بهبود وضعیت تحصیلی و ارتقاء سطح علمی ساکنان مناطق دارای کارکرد منفی بوده است که نکته ای

قابل تأمل بوده و ما را متوجه این نکته می سازد که توسعه مقوله ای فراتر از پیشرفت اقتصادی صرف است؛

محمدی و فاطمی (۱۳۸۳)، در پژوهشی به بررسی نقش بازارچه های مرزی در توسعه فضایی مناطق مرزی باجگیران قوچان پرداخته اند و به این نتیجه رسیدند که بازارچه مذکور در رسیدن به اهداف از پیش تعیین شده بویژه در زمینه تامین امنیت مرز و مرز نشین ها موفق نبوده و علاوه بر آن با مشکلات عدیده ای دست به گریبان است. به این ترتیب با توجه به محرومیت مناطق مرزی و اهمیت این بازارچه نیاز به بازنگری جدی در تمامی زمینه ها با توجه به عملکرد سال های گذشته بازارچه احساس می شود.

در تحقیق های انجام گرفته در خصوص موضوع پژوهش به اهمیت بازارچه های مرزی در نقاط مختلف کشور پرداخته شده است این در حالی است که برخی مشکلات موجود در منطقه شرق کشور نقش بازارچه های مرزی را پررنگ تر و متفاوت تر از سایر نقاط کشور نموده است. اقتصاد خراسان جنوبی در سالیان گذشته مبتنی بر کشاورزی بوده اما در چند سال اخیر به دلیل خشکسالی ها و کم آبی، اقتصاد استان با تمام محرومیت های خاص، برای صنعتی شدن قدم های زیادی برداشته است. با این وجود بازارچه های مرزی استان با بی مهری های زیادی روبه رو گردیده است. بازارچه گلودره شهرستان درمیان، یزدان شهرستان زیرکوه و دوکوهانه شهرستان نهبندان سه بازارچه مرزی استان خراسان جنوبی و نقطه قوت تبادل کالا با شهرهای پررونق افغانستان هستند که از اواخر سال ۹۳ به صورت یک جانبه از سوی کشور افغانستان تعطیل شدند و در حال حاضر تنها بازارچه ماهیرود شهرستان سربیشه در حال فعالیت است. هم مرز بودن با کشور افغانستان یکی از ظرفیت های مهم استان خراسان جنوبی است که باید با مدیریت بازارچه های مرزی، مردم از وجود هم مرز بودن با کشور همسایه سود ببرند اما متأسفانه این امر آنچنان که باید در استان خراسان جنوبی محقق نشده است. امید است با بررسی ابعاد مختلف مزایای اقتصادی بازارچه های مرزی در این پژوهش، مسئولین بیش از پیش، اهمیت بازارچه های مرزی را در یابند.

روش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی و از نظر شیوه اجرا پیمایشی است. جامعه آماری پژوهش شامل بازرگانان دارای کارت بازرگانی، فعال در بازارچه های استان خراسان جنوبی به تعداد ۱۸ نفر و کارشناسان اداره بازرگانی و بازرسان اداره گمرک استان خراسان جنوبی به تعداد ۳۲ نفر می باشند که به علت کمی حجم جامعه، کل جامعه به عنوان نمونه انتخاب گردیده است. داده ها با استفاده از پرسشنامه روا و پایا (آلفای کرونباخ ۰/۹۶) جمع آوری و با کمک آزمون های t استیودنت و آنالیز واریانس یکطرفه تحلیل شده اند.

یافته‌ها

یافته‌های توصیفی: در این قسمت ویژگی های جمعیت شناختی جامعه پژوهش ارائه می شود.

بررسی داده های مربوط به ویژگی های جمعیت شناختی جامعه پژوهش نشان داد که ۸۵ درصد آن ها (۴۰ نفر) از پاسخ دهندگان مرد و ۱۲ درصد (۶ نفر) از پاسخ دهندگان زن هستند. ۲۱ درصد آن ها کمتر از سی سال، ۶۵ درصد بین ۳۱ تا ۴۰ سال و ۱۲ درصد بیشتر از ۴۱ سال دارند. ۲۷ درصد از پاسخ دهندگان دیپلم و پایین تر، ۱۷ درصد فوق دیپلم، ۴۴ درصد دارای مدرک کارشناسی و ۱۰ درصد نیز دارای مدرک کارشناسی ارشد و بالاتر هستند. یافته های مربوط به سابقه فعالیت آن ها نیز نشان داد که ۲۳ درصد کمتر از ۵ سال، ۳۴ درصد بین ۶ تا ۱۰ سال، ۲۷ درصد بین ۱۱ تا ۱۵ سال و ۱۴ درصد نیز بین ۱۶ تا ۲۰ سال سابقه کار دارند.

یافته‌های استنباطی: در این پژوهش برای بررسی نقش بازارچه های مرزی در توسعه اقتصادی استان خراسان جنوبی و آزمون فرضیه ها، از آزمون تی استفاده شد که در ادامه نتایج این آزمون ها ارائه می شود.

فرضیه اول: فعالیت بازارچه های مرزی در توسعه صادرات استان نقش دارد.

قبل از آزمون این فرضیه، در جدول ۱، توصیف سوالات پرسشنامه ارائه شده است. در جدول ۲ نیز آزمون تی مربوط به این فرضیه ارائه شده است.

جدول ۱: بررسی توصیفی نقش بازارچه های مرزی در توسعه صادرات استان

تعداد	میانگین	انحراف معیار	خطای انحراف میانگین
۴۷	۳/۶۹۵۰	۰/۶۰۱۲۵	۰/۰۸۷۷۰

جدول ۲: آزمون تی برای بررسی نقش بازارچه های مرزی در توسعه صادرات استان

t	درجه آزادی	سطح معناداری	اختلاف میانگین	سطح اطمینان ۹۵٪	
				سطح پایین	سطح بالا
۳۰/۷۳۰	۴۶	۰/۰۰۰	۳/۶۹۵۰	۳/۵۱۸۵	۳/۸۷۱۶

براساس جدول ۱ می توان بیان نمود که میانگین پاسخ های ارائه شده توسط پاسخ دهندگان در خصوص نقش فعالیت بازارچه های مرزی در توسعه صادرات استان ۳/۶۹ از ۵ است که اگر این میانگین را به جامعه تعمیم دهیم با احتمال ۹۵ درصد میانگین پاسخ های افراد جامعه در دامنه ۳/۵۱ تا ۳/۸۷ قرار می گیرد و از آنجا که این عدد از عدد ۳ بزرگتر و سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ آزمون تی معنادار است و می توان نتیجه گرفت، نقش بازارچه های مرزی در توسعه صادرات استان مثبت است. از آنجا که آزمون فرضیه های دیگر پژوهش نیز فرآیند مشابهی دارد، نتایج این آزمون ها در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳: آزمون تی برای بررسی نقش بازارچه های مرزی در توسعه اقتصادی استان خراسان

نتیجه	سطح اطمینان ۹۵٪		اختلاف میانگین	سطح معناداری	درجه آزادی	مقدار تی	فرضیه
	سطح بالا	سطح پایین					
تایید	۳/۳۲۱۰	۲/۸۶۳۴	۳/۰۹۲۲۰	۰/۰۰۰	۴۶	۱۸/۴۰۶	تاثیر توسعه و تجهیز گمرکات بر ساماندهی مبادلات
تایید	۳/۷۸۷۴	۳/۴۳۸۱	۳/۶۱۲۷۷	۰/۰۰۰	۴۶	۳۰/۱۱۶	نقش بازارچه مرزی در ایجاد اشتغال افراد بومی

تایید	۳/۹۰۲۴	۳/۴۷۳۵	۳/۶۸۷۹۴	۰/۰۰۰	۴۶	۲۵/۲۳۳	تاثیر فعالیت بازارچه های مرزی در کاهش قاچاق کالا
تایید	۳/۹۲۷۵	۳/۴۳۴۲	۳/۶۸۰۸۵	۰/۰۰۰	۴۶	۲۱/۸۷۸	نقش فعالیت های بازارچه های مرزی در شناسایی مزیت نسبی استان
تایید	۳/۶۶۰۶	۳/۱۹۰۴	۳/۴۲۵۵۳	۰/۰۰۰	۴۶	۲۰/۷۶۸	تاثیر فعالیت بازارچه های مرزی در تثبیت جمعیت مناطق مرزی

بر اساس جدول ۳ می توان بیان نمود که:

- میانگین پاسخ های ارائه شده توسط پاسخ دهندگان در خصوص تاثیر توسعه وت تجهیز گمرک در بازارچه بر ساماندهی مبادلات مرزی ۳/۰۹ از ۵ می باشد که اگر این میانگین را به جامعه تعمیم دهیم با احتمال ۹۵ در صد میانگین پاسخ های افراد جامعه در دامنه ۲/۸۶ تا ۳/۳۲ قرار می گیرد و از آنجا که این عدد از عدد ۳ بزرگتر است و سطح معناداری از ۰/۰۵ کوچکتر است، می توان نتیجه گرفت، تاثیر توسعه وتجهیز گمرک در بازارچه بر ساماندهی مبادلات مرزی مثبت می باشد.
- میانگین پاسخ های ارائه شده توسط پاسخ دهندگان در خصوص نقش بازارچه مرزی در ایجاد اشتغال افراد بومی ۳/۶۱ از ۵ است که اگر این میانگین را به جامعه تعمیم دهیم با احتمال ۹۵ در صد میانگین پاسخ های افراد جامعه در دامنه ۳/۴۳ تا ۳/۷۸ قرار می گیرد و از آنجا که این عدد از عدد ۳ بزرگتر و سطح معناداری از ۰/۰۵ کمتر است، می توان نتیجه گرفت، نقش بازارچه مرزی در ایجاد اشتغال افراد بومی مثبت می باشد.
- میانگین پاسخ های ارائه شده توسط پاسخ دهندگان در خصوص تاثیر فعالیت بازارچه های مرزی در کاهش قاچاق کالا ۳/۶۸ از ۵ است که اگر این میانگین را به جامعه تعمیم دهیم با احتمال ۹۵ در صد میانگین پاسخ های افراد جامعه در دامنه ۳/۴۷ تا

۳/۹۰ قرار می گیرد و از آنجا که این عدد از عدد ۳ بزرگتر و سطح معناداری از ۰/۰۵ کمتر است، می توان نتیجه گرفت، تاثیر فعالیت بازارچه های مرزی در کاهش قاچاق کالا مثبت می باشد.

- میانگین پاسخ های ارائه شده توسط پاسخ دهندگان در خصوص نقش فعالیت های بازارچه های مرزی در شناسایی مزیت نسبی استان ۳/۶۸ از ۵ است که اگر این میانگین را به جامعه تعمیم دهیم با احتمال ۹۵ در صد میانگین پاسخ های افراد جامعه در دامنه ۳/۴۳ تا ۳/۹۲ قرار می گیرد و از آنجا که این عدد از عدد ۳ بزرگتر و سطح معناداری از ۰/۰۵ کمتر است، می توان نتیجه گرفت نقش فعالیت های بازارچه های مرزی در شناسایی مزیت نسبی استان مثبت می باشد.

- میانگین پاسخ های ارائه شده توسط پاسخ دهندگان در خصوص تاثیر فعالیت بازارچه های مرزی در تثبیت جمعیت مناطق مرزی ۳/۴۲ از ۵ است که اگر این میانگین را به جامعه تعمیم دهیم با احتمال ۹۵ در صد میانگین پاسخ های افراد جامعه در دامنه ۳/۱۹ تا ۳/۶۶ قرار می گیرد و از آنجا که این عدد از عدد ۳ بزرگتر و سطح معناداری از ۰/۰۵ کمتر است، می توان نتیجه گرفت، تاثیر فعالیت بازارچه های مرزی در تثبیت جمعیت مناطق مرزی مثبت می باشد.

بحث و نتیجه گیری

مرزهای کشور همواره محل داد و ستد غیر قانونی کالا بوده است. ساکنان مناطق مرزی اغلب افرادی هستند که زمینه های مساعد برای اشتغال سالم نمی یابند و به همین جهت به قاچاق و فعالیت های غیر قانونی برای کسب درآمد روی می آورند. آن گروه از ساکنان مناطق مرزی که خواستار کسب درآمدهای مناسب از فعالیت های سالم اقتصادی بوده اند اغلب به لحاظ نیافتن زمینه های اشتغال مولد، این مناطق را رها کرده و به حاشیه شهرها مهاجرت کرده اند. مهاجرت ساکنان مناطق مرزی غالباً زمینه را برای از بین بردن امنیت و صلح فراهم می سازد و لذا حفظ ترکیب جمعیتی مناطق مرزی از نظر حفظ امنیت و

تمامیت ارزی کشور اهمیت دارد. با این حال اگر زمینه اشتغال مناسب در این نواحی برای جمعیت فراهم نشود، نمی توان مانع از مهاجرت ساکنان آن شد، لذا باتوجه به مطالب فوق پیشنهادات ذیل ارائه می گردد:

- با توجه به نتیجه فرضیه اول که بیان می دارد فعالیت بازارچه های مرزی در توسعه صادرات استان نقش دارد، پیشنهاد می شود از سوی مراجع ذیصلاح حمایت ها و اقدامات لازم به منظور تسهیل فعالیت های بازارچه های مرزی صورت پذیرد؛
- باتوجه به فرضیه دوم که بیان می دارد توسعه و تجهیز گمرکات و بازارچه های مرزی به ساماندهی مبادلات مرزی کمک بسیار زیادی می نماید، پیشنهاد می گردد مراجع ذیصلاح با بازدید هرچه دقیق تر از گمرکات سایر مناطق، در خصوص تجهیز کامل گمرکات استان اقدامات لازم به عمل آورند؛
- با توجه به فرضیه سوم که بیان می دارد فعالیت بازارچه های مرزی در ایجاد اشتغال افراد ساکن در این مناطق موثر می باشد، پیشنهاد می گردد مراجع ذیصلاح در راستای کاهش معضل بیکاری توجه هرچه بیشتری به این ظرفیت منطقه ای و کشوری داشته باشند و آموزش های لازم و تخصصی از طریق سازمان فنی و حرفه ای جهت اشتغال زایی هرچه بیشتر در مناطق مرزی با توجه به ظرفیت های منطقه ارائه گردد؛
- باتوجه به فرضیه چهارم که بیان می دارد فعالیت بازارچه های مرزی باعث کاهش پدیده قاچاق کالا در این مناطق می شود، پیشنهاد می گردد با توجه بیش از پیش نیروی انتظامی به این موضوع، این ویژگی به عنوان یک اهرم قدرتی و کنترلی در جهت افزایش توان واحدهای تولیدی داخلی مورد استفاده قرار گیرد؛
- با توجه به فرضیه پنجم که بیان می دارد فعالیت بازارچه های مرزی باعث شناسایی مزیت های نسبی استان گردیده، پیشنهاد می شود پژوهشگران و محققان موسسات

تحقیقاتی و نیز سرمایه گذاران منطقه با اطلاع از نیاز بازارها در صدد مطالعه مزیت های منطقه برآیند؛

با توجه به فرضیه ششم که بیان می دارد فعالیت بازارچه های مرزی در تثبیت جمعیت مناطق مرزی نقش بسیار زیادی دارد، پیشنهاد می شود سازمان های مربوطه مانند آموزش و پرورش، دانشگاه ها، سازمان های فنی و حرفه ای و دیگر مراجع ذیصلاح در خصوص تشویق افراد این مناطق جهت انجام امور بازرگانی، فعالیت و اقدامات لازم را به عمل آورند.

منابع

- احد نژاد روشتی، محسن و معتمدی، سعادت (۱۳۹۳). بررسی و تحلیل نقش بازارچه های مرزی در قیمت زمین و مسکن شهری (نمونه موردی شهر بانه در مقطع زمانی ۱۳۹۲-۱۳۷۵). نشریه پژوهش و برنامه ریزی شهری. دوره ۵. شماره ۱۹ صص ۱-۲۰.
- رازینی، ابراهیم علی و باستانی، علیرضا (۱۳۸۱). گزارش تحلیلی بر نقش و عملکرد بازارچه های مرزی. معاونت برنامه ریزی و بررسی های اقتصادی وزارت بازرگانی، مهرماه
- عندلیب، علیرضا (۱۳۸۰). نظریه پایه و اصول آمایش مناطق مرزی جمهوری اسلامی ایران. تهران: انتشارات سپاه پاسداران انقلاب اسلامی
- فیروزی، محمدعلی؛ احمدی، عاطفه و مقامی فرد، زینب (۱۳۹۱). نقش بازارچه های مرزی در رشد و توسعه اقتصادی استان کردستان. ارائه شده در همایش ملی شهرهای مرزی و امنیت: چالش ها و رهیافت ها، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان
- قادری، حاجت؛ عبدی، مصطفی؛ جلیلی، عرفان؛ پروانه، زهرا و باقری سرنجبانه، ناصر (۱۳۸۹). نقش بازارچه های مرزی استان خراسان جنوبی در امنیت و توسعه پایدار. فصلنامه ژئوپلیتیک. سال ششم. شماره سوم. صص ۱۲۱-۱۵۱.
- قادری، سلیمان (۱۳۸۲). گزارش طرح تحقیق شناسایی ظرفیت ها و نیازهای اقتصادی شمال عراق جهت صدور کالا و خدمات ایرانی. سازمان برنامه و بودجه استان کردستان

- محمدی، علی (۱۳۸۲). تسهیل مبادلات مرزی و تامین امنیت. ارائه شده در همایش ملی مرزها. دانشگاه تهران، تهران
- محمدی، حمیدرضا و فخرفاطمی، علی اکبر (۱۳۸۲). نقش بازارچه های مرزی در توسعه فضایی مناطق مرزی (نمونه موردی: مرز باجگیران). فصلنامه ژئوپلیتیک. سال اول. شماره ۱. صص ۵۵-۷۶.
- محمودی، علی و حسن زاده، محمد (۱۳۸۳). برآورد اثر مبادلات از طریق بازارچه های مرزی بر درآمدهای گمرکی دولت. فصلنامه پژوهش نامه بازرگانی. شماره ۳۲. صص ۱۴۱-۱۸۲.
- مراتب، مریم (۱۳۸۴). نگاهی به منطقه آزاد ارس. استانداری آذربایجان غربی، ارومیه

Archive of SID